

הדרף החזמי

יום רביעי יב' שבט תשס"ז

מסכת תענית דף כג'

עלון יומי ללומדי הדרף היומי
יו"ל ע"י מדרשיית הדרף היומי פ"ת

דוא"ל: midrashiya@eagleintl.com

עיונים על הדרף

האם מפתח של גשמים נמסר לבני אדם?

בתחילת המסכת למדנו, שאחד מן המפתחות שלא נמסרו לידי אדם, זה מפתח של גשמים. שאלו שם תוס' (ד"ה שלשה) שמבואר בסוגיא אצלנו, שנמסר המפתח לאליהו הנביא. ולפי המבואר אף לחוני המעגל, כפי שבא אליו בטענה שמעון בן שטח. תירצו תוס' (שם) שלא נמסרו לצמיתות. ורש"י שם ביאר, שלא נמסרו שלשתן בבת אחת.

כתב בשו"ת שבט הלוי (חלק ט' סי' קמח) למה נקטו חז"ל ואמרו, "מפתח" של גשמים, ושלא "נמסרו". ולא אמרו בפשטות, שהגשמים אין אדם יכול להביאן. אלא ע"כ להורות, אדרבא, שאף אליהו ועמו התנאים והאמוראים הקדושים, שאמנם זכו להתפלל על הגשמים, וגם נענו בתפלתם, ונראה אמנם כאילו ניתנו בידן, מ"מ, ה"מפתח", גם בידן לא "נמסר". כלומר, לא כבעה"ב אשר "מפתח" הבית "מסור" בידו, לפתוח ולנעול בו כרצונו, ובאיוזה זמן שירצה, משא"כ כאן. לאפוקי שאר בקשות, שנמסרו לצדיקים לגמרי, ושולטים עליהם, וכדאי להדיא בגמ' (מו"ק טז:) מי מושל בי צדיק, צדיק גזור והקב"ה מקיים.

ועיקר יסוד זה, למדנו בבירור מחוני המעגל, שתמוה מאד, אם זכו צדיקים אלו להתפלל וליענות עליהם, למה לא ענו אותם עם גשמי ברכה מיד. עד שנרתעו תלמידי חוני, ואמרו, כמדומין אנו "שאינן גשמים יורדין אלא לאבד העולם", והוצרך שוב להתפלל שיפסקו. אלא על כרחך הוא הדבר, שהשליטה על הגשמים, לא נמצאה בידי אדם מאז ימות עולם, כי לא נמסרו מפתחותיה, זולת בידו יתברך, ובפרט להורידן כראוי, בזמן שנגזר על עזרתך, כעובדה דחוני המעגל וכו', ופשיטא דאין קל להורידן, וכ"ש שאם כבר נענו והטריחו לפתוח ארובות השמים, לא במהרה יסגרו, ואדרבא זה האות אשר שם האל להראות, שאף בצדיקים כהנ"ל שגבוהו כארזים גובהם, וכשהתפללו על הגשמים נענו, מ"מ אין לא "נמסרו" ונשלט בידם, בכדי להורידם בנחת, וכ"ש אחר שירדו בזעף, שקשה שבעתיים לעצור, וכמו שהתודה חוני המעגל ואמר, כך מקובלני שאין מתפללין על רוב טובה.

איך אנו יודעים מהמעשה עם חוני המעגל?

אמר רבי יוחנן, כל ימיו הצטער חוני המעגל להבין מה הכוונה "בשוב ד' את שיבת ציון היינו כחולמים", זמן של שבעים שנה נחשב כחלום. והתפלא חוני המעגל, מי ישן שבעים שנה. פעם אחת ראה אדם שנטע אילן חרוב שמוציא פירות לשבעים שנה, שאלו מדוע נטעו הרי לא יהנה מזה. אמר לו, כשם שאבותי נטעו לי, אני נטע לבני. נח בצד הדרך ונרדם שבעים שנה. שקם וכו' הלך לביהמ"ד ולא הכירוהו וכו' ביקש רחמים ונפטר.

התוס' ר"ד כאן, מביא מהירושלמי שהיו ב' חוני המעגל. חוני המעגל שישן שבעים שנה. ולא הוא המוזכר במשנה. אלא המוזכר במשנה הוא נכדו ואף לו קראו חוני המעגל ואליהו באו שיתפלל על הגשמים. ונראה בדבריו שזה מחלוקת בבלי והירושלמי האם הכוונה לאותו חוני המעגל או שהיו שניים. (ועי' כאן במהרש"א) לפי המבואר בגמ', אף אחד לא הכיר את חוני המעגל, ולכן ביקש רחמים ונפטר.

א"כ מניין לחכמים את המעשה. והיכן נטמן חוני המעגל?

אומר הבן יהודע, שכך היה רצונו של הקב"ה שחוני המעגל יפטר מן העולם ע"י תפילתו שלו. כיון שהסתפקו בבי"ד של מעלה, האם השנים בהם ישן חוני המעגל, יכולים להצטרף לחיים שנגזרו עליו לחיות. וכבר הגיע זמנו. או שהזמן שישן לא נכלל בימי שנותיו. ואף שגלו וידוע לפני קודשא בריך הוא האמת, לא רצה הקב"ה להכריע בדבר, וגלגל שיבקש חוני המעגל למות. אולם המהרש"א אומר, שאותם שבעים שנה שישן אינם נחשבות לשנים שנקצבו לו מן השמיים, ולכן אם לא היה מבקש למות, עדיין לא הגיע זמנו.

ואומר הבן יהודע, שאליהו הנביא סיפר לחכמים באותו הדור שזוהו חוני המעגל, ואת כל סיפור הדברים. וסיפר להם קודם שקברוהו, כדי שיקברוהו בכבוד הראוי לו. וכך היה רצון הקב"ה שלא יספר אליהו הנביא לחכמים קודם שנפטר.

סיכום הדרף

נושא היום: גשמים בעיתם. כח התפילה.

"ונתתי גשמיכם בעתם", הכוונה, א. גשם שיורד בצורה בינונית שמועיל. ב. בזמן המשוכח שאנשים לא יוצאים לדרך. זה בליל שבת ויו"ט. ובליל רביעי. שאין יוצאים לדרך מחמת המזיקים (רש"י ע"פ הגמ' בפסחים קי"ז). בזמן שמעון בן שטח ירדו גשמים בזמנים הנ"ל, והתברכו הפירות. ואמרו, בא וראה כמה החטא גורם אם לא יורד כך. בימי בנין בית המקדש, ירד גשם בלילה. ולמחר זרחה השמש, ויצאו העם למלאכת ד'. וידעו שמלאכת שמים בידיהם.

חוני המעגל, גזר שירדו גשמים. בתחילה ירדו מעט, התפלל על כמות רבה, ירדו גשמי זעף. הביאו פר הודאה והתפלל שיעצרו הגשמים. אמר רבי יוחנן, כל ימיו הצטער חוני המעגל להבין מה הכוונה "בשוב ד' את שיבת ציון היינו כחולמים", זמן של שבעים שנה (גלות בבל) נחשב כחלום. והתפלא חוני המעגל, מי ישן שבעים שנה. פעם אחת ראה אדם שנטע אילן חרוב שמוציא פירות לשבעים שנה. שאלו, מדוע נטעו הרי לא יהנה מזה. אמר לו, כשם שאבותי נטעו לי, אני נטע לבני. נח בצד הדרך, ונרדם שבעים שנה. שקם, ראה את האילן שיצאו ממנו חרובים, והיה זה ככד נכדו של הנוטע. ולחמורו, נעשה עדרים של וולדות. הלך לביתו, ואמרו לו, שבנו של חוני המעגל כבר נפטר. הלך לביהמ"ד, ולא הכירוהו וכו'. ביקש רחמים, ונפטר. זה שאמר רבא, או תברותא או מיתותא.

אף אבא חלקיה נכדו של חוני המעגל, היה מפורסם בתפילתו שנענית. כאשר בא החכמים לבקש שיתפלל, מצאהו בשדה, ולא ענה להם כיאות לשלום. כיון שהיה שכיר יום. היה לבוש בחלוק שאול, ולכן לא הניח עליו את הענפים שקטף. לבש נעליים רק שהלך בתוך המים, כדי שלא יזיקו נחש. שהגיע לקוצים, הרים את בגדו שלא יתקלקל מהקוצים, כיון שלגוף יש תקנה ולבגד לא. אשתו יצא לקראתו מקושטת, כדי שלא יתן עיניו באחרת. נכנסה אשתו קודם לבית, ואח"כ הוא, ואח"כ החכמים, כיון שלא ידע בכשרות החכמים. לא הציע לחכמים להשתתף בסעודה, כיון שלא היה לו מספיק. נתן לבנו חקטן כפול בכמות האוכל, כיון שלא אכל כל היום מחמת שהיה בבית המדרש. בתפילתו יחד עם אשתו על הגשם, הגיעו עניים קודם מהצד של אשתו, כיון א. היא נמצאת בבית ונותנת לעניים יותר. ב. שנותנת לעניים היא נותנת אוכל, והוא נותן כסף. ג. היו דרים בשכונות בריונים, הוא התפלל שימותו. והיא התפללה שיחזרו בתשובה. וחזרו.

אף "חנן הנחבא" (משום א. צנוע בבית הכסא. ב. התחבא בתפילתו). נכדו של חוני, היו שולחים לו תינוקות של בית רבם, וביקשו ממנו גשם. והתפלל להקב"ה, עשה עבור תינוקות של בית רבם שאינם מבחינים בין אבא שיכול לתת גשם, למי שאינו יכול.

מעלות החכמים של א"י יותר מחכמי בבל. א. בבבל בעצירת גשמים, התאספו לקבוע יום תפילה וכו'. בא"י, אמר רבי יונה לבני ביתו תנו לי שק ואלך לקנות תבואה. בדרך לבש את השק, התפלל, וירד גשם. חזר לביתו, ואמר, יורד גשם, נמתין שמחיר התבואה ירד. ב. בנו של רבי יונה הצטער מאנשי בית הנשיא, והתפלל על קבר אביו. שעברו שם אנשי בית הנשיא, נדבקו הסוסים ולא יכלו לזוז, עד שקיבלו על עצמם לא להטרידו. ג. אמר רבי מני לרבי יצחק בן אלישיב, שמצערים אותו העשירים בבית חמיו, אמר שיהיו עניים. אח"כ אמר לו, שהם מצערים אותו מחמת שהם עניים, ואמר שיהיו עשירים, וכך הוי. ועוד, אמר לו שאשתו אינה מקובלת עליו, ובירכו שתתייפה. אח"כ אמר לו, שהיא מתגאה עליו, ובירכו שתחזור לשחרוריתה. באו אליו התלמידים שיתפלל עליהם שיהיו חכמים, אמר להם שעזב אותו כוחו בתפילה. (עי' בב"ח את טעם הדבר שלא רצה להתפלל עליהם)